

ΣΤΕΡΓ. Γ. ΣΠΑΝΑΚΗ

ΠΟΜΠΗΙΑ
ΜΙΑ ΠΟΛΗ ΚΟΝΣΕΡΒΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΣΦΑΚΙΑΝΟΣ"

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 1992

11
33
A

Το περιεχόμενο του βιβλίου τούτου αναφέρεται στην περιοχή της Ιταλίας, όπου ήταν το βορειότερο τμήμα της Μεγάλης Ελλάδας, που ο Πολιτισμός της ξεπέρασε τον Πολιτισμό της Μητρόπολης, και ανάδειξε μεγάλους σοφούς Έλληνες, και πολλοί μύθοι της Ελληνικής Μυθολογίας ξεκινούν από εκεί, πολλά δε θέματα της Μυθολογίας αυτής απεικονίζονται στις τοιχογραφίες της Πομπηίας με τον Ελληνικό Πολιτισμό.

Αλλά και η ιστορική περιγραφή ενός φυσικού φαινομένου, της φοβερής έκρηξης του Βεζουβίου το 79 μ.Χ., που σκέπασε την περιοχή και την ανθούσα πόλη της Πομπηίας σε λίγες ώρες, με αρκετά μέτρα στάκτης, ώστε να ξεχαστεί και το όνομά της αιώνες, είναι οι λόγοι, που δικαιολογούν, όπως νομίζω, την έκδοσή της, για το φιλόμουσο αναγνωστικό κοινό.

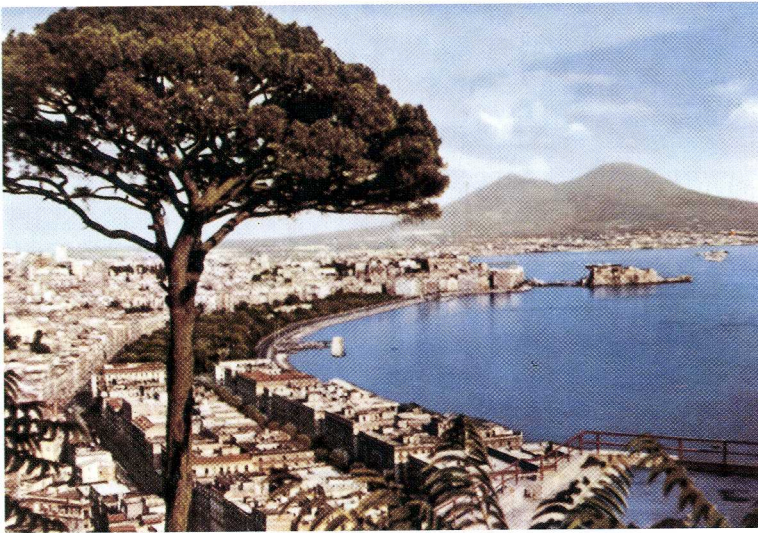
Σ. Γ. Σ.

Συρία, η Παλαιστίνη, η Αίγυπτος, η Νουμιδία (σημερινή Λιβύη και Τύνιδα) και η Μαυριτανία (το σημερινό Μαρόκο και Αλγέρι) βρισκόταν κάτω από την κυριαρχία των ρωμαϊκών αετών.

Στην αχανή αυτή αυτοκρατορία κυριαρχούσε η δυναστεία των Φλαβίων. Το δουλοκτητικό σύστημα βρισκόταν στη μεγαλύτερη ακμή του. Οι λαοί που κατακτούσαν οι ρωμαϊκές λεγεώνες εξανδραποδίζονταν και πουλούνταν δούλοι, στην απόλυτη κατοχή και κυριότητα του δουλοκτήτη, ο οποίος είχε ανεξέλεγκτο δικαίωμα ζωής και θανάτου στους δούλους του. Οι δούλοι έκαναν κάθε χειρωνακτική εργασία και τέχνη, και άφηναν ελεύθερο τον καιρό στους ιδιοκτήτες τους να ασχολούνται με την πολιτική, τις διασκέδασεις και τις απολαύσεις της ζωής και τα συνεπακόλουθά τους. Οι θέρμες, τα θέατρα, τα αμφιθέατρα, που βρισκόταν σε κάθε σπουδαία πόλη της απέραντης Αυτοκρατορίας, ήταν τα κέντρα όπου περνούσε τις ευχάριστες ώρες του ο προνομούχος λαός. Και η δική μας Γόρτυνα στη Μεσαρά, που στην περίοδο εκείνη της ρωμαϊκής κυριαρχίας στην Κρήτη έφθασε στη μεγαλύτερη ακμή της και ο πληθυσμός της πλησίαζε τις 300.000 κατά τους αρχαιολόγους, είχε το αμφιθέατρό της, δύο θέατρα, το Ωδείο της και πολλές θέρμες, που τα ερείπιά τους βλέπουμε σήμερα κάτω από τη σκιά των ελαιώνων της Μεσαράς.

Παροιμιώδη πολυτέλεια είχαν οι πολλές – 856 – Θέρμες της Ρώμης, κέντρα περιπάτου και εντευκτήρια των ματαιόσχολων. Διάσημες έχουν μείνει στην ιστορία οι θέρμες του Ιουλιανού, του Καρακάλα και του Διοκλητιανού, μνημεία αρχιτεκτονικά μέσα σε απέραντους κήπους, που μπορούσαν να εξυπηρετήσουν ταυτόχρονα 3000 άτομα. Οι Ρωμαίοι με το πρακτικό τους πνεύμα και την αρχιτεκτονική τους δεξιότητα ευστηματοποίησαν τους λουτρώνες και τους έδωσαν το ελληνικό όνομα “θέρμες”, γιατί ήταν κυρίως θερμά λουτρά.

Τα αμφιθέατρα, δημιούργημα καθαρά ρωμαϊκό, που αναπτύχθηκαν κυρίως τα πρώτα χρόνια του Χριστιανισμού, ήταν, ως επί το πλείστον, κυκλικά ή ελλειπτικά οικοδομήματα, με κλιμακωτά εδώλια γύρω και χώρο στο κέντρο, στρωμένο με άμμο – και γι’ αυτό ονομάστηκε arena – όπου γινόταν τα αγωνίσματα των μονομάχων, – των gladiatores – μεταξύ των ή με τα θηρία, και όπου πολλοί Χριστιανοί εμαρτύρησαν τους πρώτους αιώνες του Χριστιανισμού.

Ειζ. 2: Η Νάπολη, ο κόλπος της και στο οαθός ο Βεζούβιος.

Μια από τις σπουδαίες πόλεις της εποχής εκείνης ήταν και η Πομπηία. Οι Ιταλοί την λένε Pompei. Μερικοί ετυμολογούν το όνομά της από την ελληνική λέξη πομπή, μα η προέλευσή του παραμένει αδέδαιη.

Την Πομπηία ίδρυσαν τον 6. αιώνα μ.Χ. οι Όσκοι, ένας πρωτόγονος λαός της Ιταλικής χερσονήσου. Μα την ίδια εκείνη εποχή οι Έλληνες ήταν κυρίαρχοι όλων των παραλίων του κόλπου της Νεάπολης και δεν άργησαν να γίνουν κύριοι και της Πομπηίας, όπου κυριάρχησε από τότε γνήσιος ελληνικός πολιτισμός. Κι όταν ακόμη καταστράφηκε το 79 μ.Χ., στην ακμή της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ο ελληνικός τρόπος ζωής κυριαρχούσε στην Πομπηία και πολλοί Έλληνες καλλιτέχνες, έμποροι, τεχνίτες αλλά και δούλοι ζούσαν σ' αυτή και έβαλαν τη σφραγίδα τους στη ζωή της πολιτείας. Κι αυτά τα τείχη της Πομπηίας, που είχαν μάκρος τριάντισι χιλιόμετρα, ανήκουν στον τύπο της ελληνικής οχυρωματικής τέχνης της εποχής εκείνης και όχι της ιταλικής.

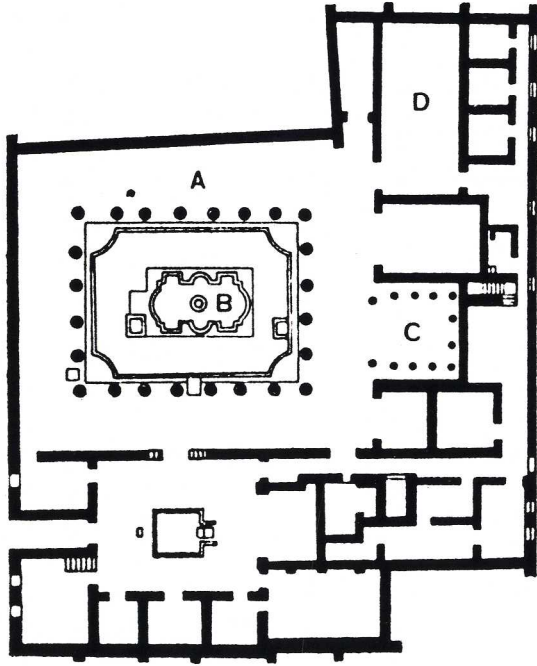
Τον 5. αιώνα π.Χ. την κατάκτησαν οι Σαμνίτες, πολεμικός Λαός της Κάτω Ιταλίας και οι Πομπηιανοί επολέμησαν μαζί τους κατά της Ρώμης, κατά τους λεγόμενους Σαμνιτικούς Πολέμους.

Αλλά το 80 π.Χ. την πολιορκήσε ο Σύλλας, την κατάλαβε και την έκανε ρωμαϊκή αποικία με το όνομα Colonia Cornelia Veneria. Κι έτσι και στη γλώσσα, και στα ήθη και στην αρχιτεκτονική ακόμη έγινε μια ρωμαϊκή πόλη. Οι πλούσιοι Ρωμαίοι εγκαταστάθηκαν σε ωραιότερες και πολυτελέστερες επαύλεις, σκορπισμένες σ' όλα τα γαλάζια παράλια του κόλπου της Νεάπολης και στη γύρω περιοχή του Βεζουβίου, όπου, σε κλίμα θερμό και γλυκύ, περνούσαν τη ζωή τους, μέσα σε αφάνταστη χλιδή, πολυτέλεια και διασκέδασεις.

Κέντρο των διασκέδασων αυτών ήταν η Πομπηία με τα ωραία θεάτρά της, το αμφιθέατρο και τις πολυτελείς θέρμες της. Η Πομπηία ήταν η χαρούμενη πολιτεία, η Κόρινθος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, όπου γλεντούσαν τη ζωή τους, εκείνοι που διέθεταν τα οικονομικά μέσα και δεν είχαν άλλες απασχολήσεις εκτός από τα συμπόσια, τα λουτρά και τα θεάματα, πολλές φορές αιματηρά και απαίσια. Οι Πομπηιανοί θεωρούνταν οι ευτυχέστεροι άνθρωποι και οι καλύτεροι γλεντζέδες. Η Πομπηία ήταν μια μικρογραφία του πολιτισμού εκείνης της εποχής. Στην περιορισμένη περιοχή των τειχών της υπήρχε κάθε τι το τερπνό, που μπορεί να αποκτήσει ο πλούτος. Τα μικρά μα χαριτωμένα και λάμποντα εργαστήρια, τα μέγαρα, τα λουτρά, τα θέατρα, το ιπποδρόμιο, το αμφιθέατρο, η επαγγελματική δραστηριότητα μέσα στη διαφθορά του πλούτου και η λεπτότητα και η ευγένεια μέσα στη χυδαιότητα, όλα αυτά συνθέταν μια εικόνα σε μικρογραφία όλης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Στα λιμάνια και τους όρμους του κόλπου της Νάπολης ήταν αραγμένα, εκτός από τα εμπορικά πλοία, που μεταφέρον στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία τα πολύτιμα εμπορεύματα της Ανατολής, και πλοία και γαλέρες για τις διασκέδασεις των πλουσίων στα θαυμαστά και σήμερα νησιά Ischia και Capri.

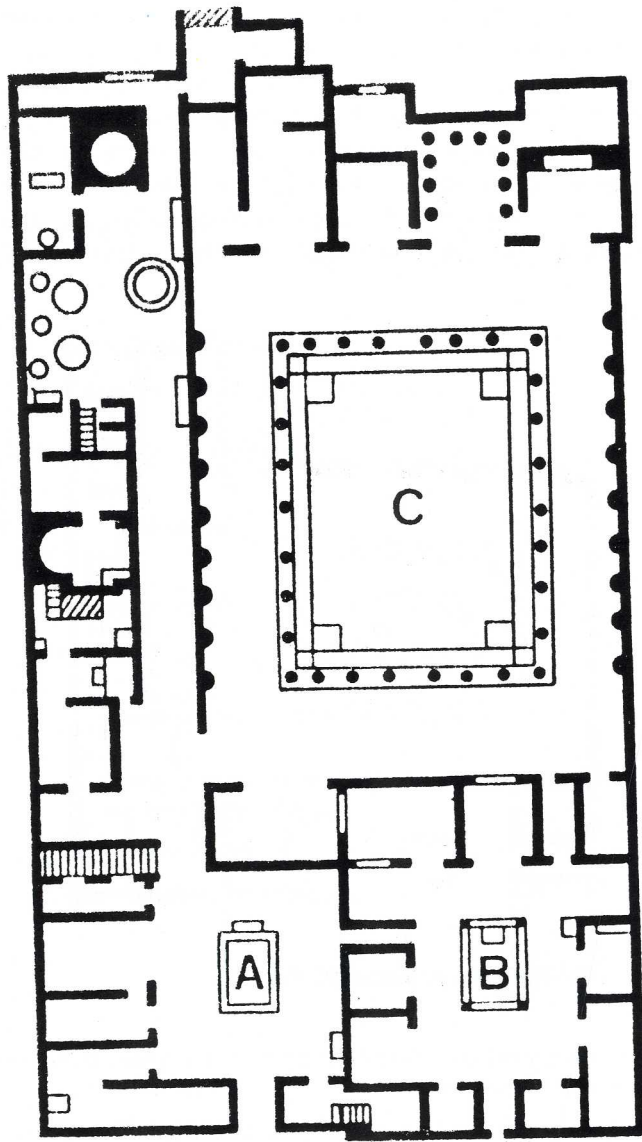
Στην εποχή της ακμής της η Πομπηία δεν είχε περισσότερους από 20-25.000 κάτοικους. Εκτός από τις παλιές ρωμαϊκές οικογένειες, από την εποχή της κατάκτησης του Σύλλα, στην Πομπηία κατοικούσαν και πολλοί έμποροι, βιοτέχνες απελεύθεροι και σκλάβοι, Ιταλοί, Έλληνες, Ασιάτες και Αιγύπτιοι και το εμπόριο και η βιοτεχνία ανθούσαν, όπως φαίνεται από τα πολλά και διάφορα εργαστήρια που βλέπουμε σήμερα στα ερείπιά της. Βέβαια δεν έλειπαν και οι άνθρωποι των Καλών Τεχνών, οι γλύπτες και οι

ζωγράφοι, οι δημιουργοί των τόσων αγαλμάτων και τοιχογραφιών, που κοσμούσαν όχι μόνο τους ναούς, τα δημόσια καταστήματα, τις πλατείες και τα θέατρα μα πολύ περισσότερο τις ιδιωτικές κατοικίες των πλουσίων. Παροιμιώδης ήταν για την πολυτέλειά τους και την τοιχογράφησή τους ο οίκος του τραγικού ποιητή – *casa del poeta tragico* – το σπίτι του Αθηναίου ευπατρίδη Γλαύκου, που αναφέρει ο Άγγλος μυθιστοριογράφος Εδουάρδος Μπούλδερ Λάυτον στην ενδιαφέρουσα μυθιστορία του – “Αι

Εικ. 3: Η κάτοψη της οικίας του Μελεάγρου. Α περιστύλιο, Β δεξαμενή, D Μεγάλη αίθουσα με τρικόλινο.

Τελευταίαι ημέραι της Πομπηίας”, – ο οίκος του Πάνσα, ο οίκος του Σαλλουστίου, οι οίκοι του Απόλλωνα, του Μελεάγρου, του Κάστορα και του Πολυδεύκη, του Φαύνου, του Λαβυρίνθου, των Βεττίων, του τραπεζίτη Lucio Cecilio Giocondo, του Cornelio Rufo,

Εικ. 4: Η οικία του Λαβυρίνθου. Α Β αιθρία) C περιστάνλιο. Μουσείο με παράσταση του μύθου του Θησέα και του Μινώταυρου στο Λαδύρινθο, που έδωσαν το όνομα στην οικία.

του Κιθαριστή, η δίλλα του Διομήδη, η δίλλα των Μυστηρίων και τόσων άλλων.

Η Πομπηία ήταν ωραία πολιτεία από άποψη πολεοδομική, που θα την ζήλευαν, όχι βέβαια μόνο οι δικές μας κρητικές πολιτείες, μα και πολλές από τις πιο καλά ρυμοτομημένες πολιτείες της άλλης Ελλάδας. Φαίνεται πως δεν κτίστηκε όπως τύχαινε, όπως κτίζονταν οι μεσαιωνικές πόλεις, αλλά με βάση ορισμένο ολοκληρωμένο σχέδιο, όπως θα κτιζόταν σήμερα μια καινούργια πολιτεία σαν την Brasilia π.χ. Όλα τα δημόσια οικοδομήματά της είναι κατανεμημένα σε ορισμένα τμήματα, για να εξυπηρετήσουν ορισμένες ανάγκες, κοινωνικές, θρησκευτικές, πολιτικές.

Οι δρόμοι της, όλοι σχεδόν ευθύγραμμοι, έχουν κατεύθυνση από βορρά προς νότο και από ανατολή προς δύση περίπου, ώστε να σχηματίζουν ορθογώνια τετράγωνα και να επιτρέπουν τον τέλειο αερισμό της πολιτείας και τη διείσδυση των ηλιακών ακτίνων σ' όλους τους δρόμους. Οι δρόμοι, με κατεύθυνση από βορρά προς νότο λεγόταν **cardines** και οι άλλοι οι κύριοι δρόμοι από ανατολή προς δύση λεγόταν **decumani**. Το πλάτος των δρόμων της Πομπηίας είναι ποικίλο, μα σε πολλούς φθάνει τα 10 μέτρα. Είναι όλοι πλακοστρωμένοι με πολύγωνα, μαύρες, σκληρές πλάκες του Βεζουβίου και σε πολλά σημεία φαίνονται σήμερα τα ίχνη των τροχών των δίφρων που τους διέσχιζαν. Όλοι οι δρόμοι έχουν πεζοδρόμια μάλλον ψηλά, 40-50 εκατοστά του μέτρου, όμοια σ' όλο το μήκος τους. Για να διευκολύνεται η διάβαση των πεζών από το ένα πεζοδρόμιο στο άλλο, ώστε να μην αναγκάζονται να κατεβαίνουν στο κατάστρωμα του δρόμου, υπήρχαν, κυρίως στις διασταυρώσεις των δρόμων, τοποθετημένες πέτρες-κύβοι, με πλευρά 30-40 εκατοστά, σε απόσταση η μια από την άλλη ανάλογη με το δήμα του ανθρώπου, που έφθαναν στο ύψος του πεζοδρομίου. Έτσι και όταν έδρεχε, και το κατάστρωμα του δρόμου θα ήταν γεμάτο νερά, οι Πομπηιανοί μπορούσαν να κυκλοφορούν δίχως να βρέχουν τα πόδια τους.

Οι δρόμοι της Πομπηίας πιθανότατα είχαν ονόματα, που δεν διασώθηκαν. Σήμερα χαρακτηρίζονται με διάφορα ονόματα, που τα έδωσαν, φυσικά, οι αρχαιολόγοι ανασκαφείς, ανάλογα με την κατεύθυνση του καθενός, τη χρήση του, που καθορίζεται από τα ευρήματα των ανασκαφών και λοιπά. Έτσι ονόμασαν **via Marina**

Εικ. 5: *Porta Marina*. Η πύλη της Πομπηίας προς τη θάλασσα

το δρόμο που οδηγούσε προς της θάλασσα, **via Stabiana** αυτό που οδηγούσε στην παραθαλάσσια πόλη **Stabia** – που δεν ξέρω τι σχέση έχει με το ομόηχο χωριό της Μεσσαράς Στάβιες – **via del Vesuvio** αυτό που οδηγούσε προ το ομώνυμο όρος, **via di Mercurio** – δηλαδή οδός Ερμού – τον κύριο εμπορικό δρόμο, **via di Fortuna** – οδός της Τύχης – **via dell Abbondanza** – οδός Αφθονίας κ.λπ.

Οι αρχαιολόγοι, για διευκόλυνση των μελετών τους, έχουν επίσης διαιρέσει την πόλη σε 9 τομείς, που τους χαρακτηρίζουν με μεγάλους λατινικούς αριθμούς. Με μικρότερους, επίσης λατινικούς αριθμούς, χαρακτηρίζουν τα οικοδομικά τετράγωνα, που τους βλέπει ο επισκέπτης στις ειδικές πινακίδες σε κάθε γωνία των δρόμων.

Η Πομπηία ήταν περιτειχισμένη και είχε πολλούς πύργους που ένας απ αυτούς, κοντά στην πύλη του Βεζουβίου, σώζεται σ' όλο το ύψος του, προσιτός στον επισκέπτη, ο οποίος, από την κορυφή του μπορεί να απολαύσει μια θαυμάσια πανοραματική θέα ολόκληρης της νεκρής πολιτείας. Το τείχος είχε 8 πύλες. Προς τη δύση είχε την **Porta Marina**, ΒΔ την **Porta Ercolano**, δηλαδή του Ηράκλειου, που οδηγούσε στην πόλη Ηράκλειο, προς το βορρά την

πόρτα του Βεζουβίου και την Porta di Capua, προς την ανατολή την Porta di Nocera και την Porta di Stabia.

Σε διάφορα σημεία των δρόμων σώζονται οι δημόσιες κρήνες, από τις οποίες υδρεύονταν οι φτωχότεροι κάτοικοι, γιατί τα πλούσια σπίτια είχαν τις δικές τους κρήνες, με τα αναδρυτήρια και τα

Εικ. 6: Μια από τις δημόσιες κρήνες, για την ύδρευση των φτωχών κατοίκων. Τα σπίτια των πλουσίων είχαν αναδρυτήρια στις αυλές των.

λουτρά. Οι δημόσιες κρήνες των δρόμων αποτελούνταν από μια τετράγωνη γούρνα, με ανάγλυφη στήλη με διάφορες παραστάσεις, από την οποία έτρεχε το νερό. Διακρίνονται ακόμη τα φαγωμένα, από τους αμφορείς που γέμιζαν, χείλη των γουρνών.

Δεν είναι σπάνιοι επίσης στους δρόμους οι βωμοί οι αφιερωμένοι στους εφέστιους θεούς, τους λεγόμενους *Larii*.

Δεν έλλειπαν από τους τοίχους των δρόμων ούτε οι διαφημιστικές αφίσες, όπως θα λέγαμε σήμερα, των υποψηφίων αρχόντων της πολιτείας, των *duumviri* και των *aediles* οι οποίοι εκλέγονταν από τον λαό. Οι υποψήφιοι άρχοντες έγραφαν με κόκκινα γράμματα, κυρίως στους τοίχους των σπιτιών τους και των καταστημάτων τους, διαφημίζοντας τα προσόντα τους για να τους προτιμήσουν οι εκλογείς.

Βρέθηκαν ακόμη χαράγματα στους εσωτερικούς και εξωτερικούς τοίχους των σπιτιών και των δημοσίων καταστημάτων *graffiti*, όπως λέγονται οι εγχάρακτες επιγραφές, με ποικίλο περιεχόμενο: μικρά ποιήματα, στίχοι διάσημων ποιητών, λόγια αγάπης, κατάρες και ύδρες άσεμνες, στην ελληνική, στη λατινική, στη γλώσσα των Έσκων ακόμη και στην αραμαϊκή, τη μητρική γλώσσα του Ιησού Χριστού και των Αποστόλων. Δεν λείπουν και οι επιγραφές των καταστημάτων ή πίνακες καλλιτεχνικοί, σχετικοί με το είδος του επαγγέλματος που ασκούσαν σ' αυτά.

Συνηθέστατοι ήταν στους δρόμους της Πομπηίας ακόμη και οι φαλλοί, ανάγλυφοι είτε ζωγραφισμένοι στους τοίχους, είτε σε μωσαϊκό, γιατί θεωρούνταν σαν σύμβολα αποτροπαϊκά από το δεισιδαίμονα λαό της Πομπηίας.

Τα καταστήματα της Πομπηίας ήταν διάφορα. Κοντά στις πύλες της πολιτείας ήταν τα **hospitia**, που χρησιμοποιούνταν σαν τα σημερινά ξενοδοχεία, τα **stabula**, δηλαδή οι σταύλοι ή τα χάνια για τα ζώα των ταξιδιωτών, τα **cauponae**, αντίστοιχα με τις σημερινές ταβέρνες, τα **thermopolia**, όμοια με τα σημερινά εστιατόρια και οινοπωλεία. Μέσα στους δρόμους της πολιτείας ήταν τα κουρεία, τα κρεοπωλεία, οι φούρνοι κ.λπ. Στο φούρνο γινόταν όλη η επεξεργασία του σταριού ώσπου να γίνει ψωμί. Δηλαδή ο φούρναρης είχε μύλο, παρόμοιο με το γνωστό σημερινό χειρόμυλο, όπου άλεθε το σιτάρι – γι αυτό τον έλεγαν *pistor* και το φούρνο **pistrinum** – έπαιρνε το αλεύρι, το ζύμωνε και έψηνε το ψωμί. Πολλά ψωμιά,

Εικ. 7: Το Forum ήταν η αγορά, το κέντρο της πόλης. Μια στενόμακρη πλατεία με ναούς και άλλα δημόσια κτήρια. Το Macellum ήταν μιά τετράγωνη αγορά τροφίμων, όπως περίπου των Χανίων.

όπως και διάφορα τρόφιμα και φρούτα απανθρακωμένα βρίσκονται σήμερα στα μουσεία της Πομπηίας και της Νεάπολης.

Τα cauponiae – οινοπωλεία είχαν τον πάγκο τους, την κουζίνα τους, τις θέσεις για τα σκεύη και λοιπή σχετική επίπλωση και οι τοίχοι ήταν σκεπασμένοι με τοιχογραφίες με θέματα σχετικά: ένα κάρο φορτωμένο ασιδιά κρασί, συμπόσια, γλέντια και τα παρόμοια.

Σάν καταστήματα χρησιμοποιούνταν τα ισόγεια προς το δρόμο δωμάτια των κατοικιών, τα οποία νοίκιαζαν οι ιδιοκτήτες των στους επαγγελματίες. Ολόκληρη η πρόσοψη προς το δρόμο ήταν ανοικτή, ενώ οι άλλες πλευρές δεν είχαν καμιά επικοινωνία με την κατοικία του ιδιοκτήτη. Στο βάθος του μαγαζιού ήταν συνήθως ένα πατάρι, ή χωριστό δωμάτιο, όπου κοιμόνταν ο καταστηματάρχης. Το κέντρο της πόλης ήταν το **Forum**, δηλαδή η μεγάλη πλατεία της Αγοράς, όπου γινόταν οι συγκεντρώσεις του λαού και όπου απονέμονταν και η Δικαιοσύνη. Στο χώρο της Αγοράς έσφυζε η ζωή κατά τον πιο έντονο τρόπο. Εκεί εσύχναζαν οι πολιτικοί

άνδρες, που ενδιαφέρονταν για τα δημόσια πράγματα της πολιτείας, οι έμποροι για τις διάφορες απασχολήσεις τους, οι διάφοροι τεχνίτες και μαστόροι γυρεύοντας δουλειά, οι δούλοι που πήγαιναν να κάνουν τα ψώνια των κυρίων τους, οι πλανόδιοι πωλητές προσφέροντας τα είδη τους στους περαστικούς, οι αργόσχολοι που γύριζαν απ εδώ κι απ εκεί για να σκοτώσουν την ώρα τους. Δηλαδή συγκέντρωνε τη θρησκευτική, την πολιτική, την κοινωνική και την οικονομική ακόμη ζωή της πολιτείας. Γι αυτό ήταν κτισμένοι γύρω από το Forum ναοί και διάφορα άλλα δημόσια οικοδομήματα.

Το Forum ήταν μια μεγάλη ορθογώνια πλατεία 142 X 38μ. πλακόστρωτη, με στοές γύρω διόροφες, με κολόνες δωρικού ρυθμού οι κάτω και ιωνικού οι επάνω, με σειρές αγάλματα ευεργετών της πολιτείας, μαρμάρινα και χάλκινα.

Στη μέση της δυτικής πλευράς, μπροστά από το ναό του Απόλλωνα, ήταν το suggestum, δηλαδή το δῆμα των ρητόρων. Στη μέση της βόρειας πλευράς, του Forum ήταν ο ναός του Διός, το **Capitolium** ο σπουδαιότερος της Πομπηίας. Από τη δυτική πλευρά της πλατείας ήταν ο ναός του Απόλλωνα και η Βασιλική, όπου ήταν το δικαστήριο των αστικών και εμπορικών διαφορών και το κέντρο της οικονομικής ζωής, ένα είδος σημερινού χρηματιστηρίου - Borsa.

Τη νότια πλευρά καταλάμβαναν τρεις μεγάλες αίθουσες με ορθομαρμάρωση. Στη μια ήταν η έδρα των αρχόντων **Duumviri**, στην άλλη ήταν το **Ordo Decuriorum**, ένα είδος αίθουσας δημοτικού συμβουλίου και τα γραφεία των **Aediles**, οι οποίοι ήταν δημοτικοί άρχοντες, για τη συντήρηση των δημοτικών κτηρίων, των υδραγωγείων και των δρόμων.

Άλλο δημόσιο κτήριο του Forum ήταν το **Macellum**. Το **Macellum** ήταν μια αγορά τροφίμων στεγασμένη, με μαρμάρινη στοά μπροστά, και κάτω απ' αυτή ήταν οι *tabernae* των *argentarii*, δηλαδή τα μαγαζιά των αργυραμοιβών. Στο κέντρο του οικοδομήματος αυτού ήταν μια ορθογώνια αυλή και γύρω στοές στεγασμένες, με πλούσια διακόσμηση, με θέματα μυθολογικά και ιστορικά. Γύρω ήταν τα διάφορα μαγαζιά, ειδικά φτιαγμένα για το είδος που πουλούνταν στο καθένα. Το ιχθυοπωλείο είχε ειδικές αποχετεύσεις.

Ύστερα από το **Macellum** ήταν ο Ναός των Εφεστίων Θεών,

Εικ. 8: Η στοά του μεγαλοπρεπέστατου οικοδομήματος, της ιέρειας Ευμαχίας

των Larii, που κτίστηκε μετά το σεισμό του 62 μ.Χ. για τον καθαρισμό της πολιτείας.

Ακολουθούσε ο ναός του Βεσπασιανού και έπειτα το μεγαλοπρεπέστατο κτήριο της Ευμαχίας, που το έκτισε η ιέρεια Ευμαχία για το σωματείο των Fullones – δηλαδή εκείνων που έπλυναν τις τήβεννους, – των υφαντών και των δαφέων, αφιερωμένο στην Concordia Augusta. Στην πρόσοψή του είχε μια στοά με 48 κολόνες από μάρμαρο της Πάρου. Ήταν είδος χονδρικής αγοράς εμπορευμάτων. Ένα άλλο δημόσιο κτήριο της πλατείας του Φόρου ήταν το Comitium, που ήταν η αίθουσα όπου γινόταν οι εκλογές των αρχόντων.

Πίσω από το ναό του Διός ήταν οι Θέρμες του Forum, που οικοδομήθηκαν το 80 π.χ. Ήταν χωρισμένες σε δυο τμήματα. Για τους Άνδρες και για τις γυναίκες χωριστά. Μπροστά στην είσοδο ήταν το αποδυτήριο. Από τη μια πλευρά του ήταν το **Frigidarium**, δηλαδή η αίθουσα του ψυχρού μπάνιου, μέσα σε μια χάλκινη δεξαμενή, κι από την άλλη το **tepidarium**, όπου γινόταν τα χλιαρά μπάνια. Σε συνέχεια ήταν το **Calidarium** η αίθουσα των θερμών-καυτών λουτρών και στο κέντρο η παλαίστρα. Το γυναικείο τμήμα

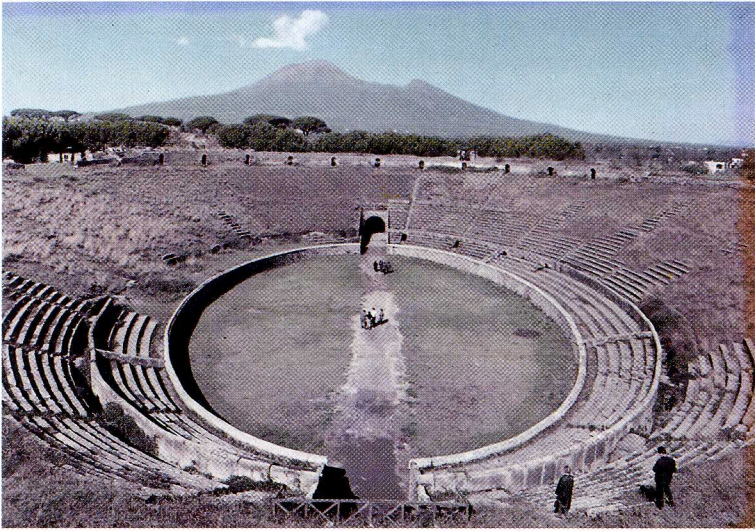
Εικ. 9: Το Μικρό Θέατρο ή Ωδείο. Ανάλογο είναι το Ωδείο της Γόρτυνας.

ήταν απομονωμένο εντελώς στη δυτική πλευρά του κτηρίου, με ξεχωριστή είσοδο. Όλων οι τοίχοι και οι θόλοι ήταν διακοσμημένοι.

Ένα μέρος από τις Θέρμες αυτές έχει σήμερα στεγαστεί και χρησιμεύει σαν κέντρο των επισκεπτών, όπου μπορεί να πάρει κανείς διάφορα ποτά ή και πρόχειρο γεύμα.

Εκτός από το κεντρικό Forum λίγο ανατολικότερα υπήρχε ένα άλλο, το **Forum Triangolare**, – Τριγωνική Αγορά – περιτριγυρισμένη επίσης από δημόσια οικοδομήματα ελληνιστικής περιόδου. Εδώ ήταν ο **δωριζός ναός** του 6. αιώνα π.χ. αφιερωμένος αρχικά στη λατρεία του Ηρακλή κι έπειτα της Αθηνάς. Το **Μεγάλο υπαίθριο Θέατρο** της Πομπηίας, που έγινε την ελληνιστική περίοδο, το 200–150 π.χ. και μπορούσε να χωρέσει 5000 θεατές. Πίσω από τη σκηνή του θεάτρου ήταν αρχικά το **Τετράστωο**, μεγαλοπρεπέστατο οικοδόμημα για την αναψυχή των θεατών στα διαλείμματα, αλλά, κατά την εποχή του Νέρωνα, μετατράπηκε σε στρατώνα των Cladiatores.

Συνεχόμενο ήταν το **Μικρό Θέατρο ή Ωδείο**, στεγασμένο, που χωρούσε μόνο 1000 θεατές. Προοριζόταν ιδιαίτερα για παραστάσεις μίμων και για μουσικές ακροάσεις. Παρόμοιο είναι το δικό

Εικ. 10: Το αρχαιότερο ρωμαϊκό αμφιθέατρο, που έγινε γύρω στο 80 π.Χ. Χωρούσε 20.000 θεατές, ολόκληρο σχεδόν τον πληθυσμό της Πομπηίας.

μας Ωδείο της Γόρτυνας. Άλλα δημόσια οικοδομήματα του χώρου αυτού ήταν ο ναός της Ίσιδος της αιγυπτιακής θεότητας, που την ελάτρευαν κι εδώ στη Γόρτυνα στο Ισαίον – και ο **Ναός του Μελιχίου Διός**.

Στην ανατολική άκρη της Πομπηίας ήταν το **Αμφιθέατρο** το αρχαιότερο ρωμαϊκό αμφιθέατρο, που έγινε γύρω στα 80 π.Χ. σε σχήμα ελλειπτικό 135X104 μ. και χωρούσε 20000 θεατές, δηλαδή ολόκληρο τον πληθυσμό της πολιτείας σχεδόν.

Εκτός από τα δημόσια οικοδομήματα η ιδιωτική κατοικία της Πομπηίας, της απώτατης εκείνης εποχής, παρουσιάζει μέγιστο ενδιαφέρον, γιατί μπορεί να μελετηθεί τέλεια στην αρχιτεκτονική της κατασκευή και σ' όλη την εξέλιξή της από τον 4. αιώνα π.χ. μέχρι την τραγική χρονολογία.

Στην πιο απλή του μορφή το πομπηιανό σπίτι είναι κτισμένο γύρω από μια κεντρική, τετράπλευρη αυλή, το λεγόμενο **atrium**, στεγασμένη από τις τέσσερις πλευρές της αλλά υπαίθρια στο κέντρο, το **Compluvium**, απ' όπου φωτιζόταν ολόκληρο το εσωτερικό

Εικ. 11: Η τιμητική αψίδα του Καλιγούλα και η οδός Ετρού.

της κατοικίας. Τα νερά της βροχής συγκεντρώνονταν σε ειδική δεξαμενή στο κέντρο της αυλής, το **Impluvium** απ' όπου διοχετεύονταν έξω.

Εικ. 12: Η οδός της Αφθονίας (Via dell' Abbondanza).

Η είσοδος της οικίας ήταν συνήθως στενός διάδρομος, το **Vestibulum** ή **Faux** που ένωνε το άτριο με το δρόμο. Γύρω από το άτριο ήταν τα **cubicula**, δηλαδή τα δωμάτια ύπνου. Στο βάθος και απέναντι από την είσοδο, ήταν μια μεγάλη αίθουσα, το **tablinum**, αντίστοιχο προς το σαλόνι των σημερινών κατοικιών, όπου ο οικοδεσπότης δέχονταν τους ξένους του.

Ο αυστηρός και απλός τούτος τύπος της πομπηιανής οικίας, ιταλικής τεχνοτροπίας, τους τελευταίους αιώνες έγινε πιο πολύπλοκος με ελληνική επίδραση και γούστο. Στο βάθος προστέθηκε και άλλο άτριο, ευρύχωρο περιστύλιο για την αποκλειστική χρήση των μελών της οικογένειας, με δωμάτια ύπνου γύρω, μαγειρείο, το τρίκλινον και άλλους σχετικούς χώρους και κήπο.

Η κατοικία ενός ευπόρου πομπηιανού καταλάμβανε ολόκληρο τετράγωνο και με την ευρυχωρία της, τα πολλά δωμάτια, τους κήπους, τα περιστύλια με τα αγάλματα και τις αίθουσες με τις αληθινά πολυτελέστατες διακοσμήσεις, ήταν πραγματικά αληθινό ανάκτορο, ένδειξη της ευμάρειας και της πολυτελούς ζωής των ενοίκων της.

Εκτός από τη ζωγραφική διακόσμηση και τα μωσαϊκά ανα-

γκαίο συμπλήρωμα για το πομπηιανό σπίτι ήταν τα πολυάριθμα μαρμάρινα και μπρούτζινα αγάλματα και τα πολυτελή έπιπλα. Δεν λείπουν έργα τέχνης, αντίγραφα διάσημων ελληνικών πρωτοτύπων, όπως ο Απόλλων κιθαρωδός, ο χάλκινος Έφηβος, ο Απόλλων και η Αρτεμις, ο Δορυφόρος του Πολυκλήτου και άλλα μικρότερης αξίας, που κοσμούσαν τα άτρια, τους κήπους και τις κρήνες των πομπηιανών σπιτιών.

Στην Πομπηία δρέθηκαν οικιακά σκεύη κοινής χρήσης, έξοχης τέχνης και σε μεγάλη ποικιλία. Κρεβάτια με ειδική εμπαιστική τέχνη από πολύτιμα μέταλλα, λύχνοι, κηροπήγια και πολύφωτοι πολυέλαιοι εξαιρετικής τέχνης, μαγκάλια, χρηματοκιβώτια, κασέλες, αγγεία πολυτελείας αργυρά, χάλκινα, υάλινα, πήλινα, ποικίλων σχημάτων και χρήσεων.

Δίχως άλλο όμως το ενδιαφέρον από το σπίτι της Πομπηίας είναι η ζωγραφική διακόσμησή του, ανάλογη με τον πλούτο και την πνευματική ανάπτυξη και θέση του ιδιοκτήτη. Φυσικά δεν είναι όμοια σ' όλα τα σπίτια, γιατί αυτά ανήκουν σε διάφορες χρονικές περιόδους. Οι ειδικοί αρχαιολόγοι έχουν διατρέσει τις τοιχογραφίες της Πομπηίας σε 4 κατηγορίες, ανάλογα με το στυλ της κάθε εποχής.

Η πρώτη κατηγορία, το *stile a incrostazione* περιλαμβάνει ορισμένες μαρμαρινόνιες, που απομιμούνται μαρμάρινες επιφάνειες και ανήκουν στην περίοδο από το 150 -80 π.Χ.

Στη δεύτερη κατηγορία, το *stile architettuale*, περιλαμβάνει έργα ζωγραφικής σε περισσότερα πλάνα δάθους, με θέματα μυθικά, ηρωικά ή θρησκευτικά, κα ανήκουν στη χρονική περίοδο 80 π.Χ.-14 μ.Χ.

Η τρίτη κατηγορία, το λεγόμενο *stile egittizzante* (αιγυπτιάζον), περιλαμβάνει έργα επηρεασμένα από την αιγυπτιακή τέχνη, στα οποία αρχίζει να κυριαρχεί το διακοσμητικό στοιχείο και ανήκουν στην περίοδο από το 14-62 μ.χ., το χρόνο, δηλαδή, που κατάστρεψε την Πομπηία ο τρομερός σεισμός.

Τέλος η τέταρτη κατηγορία, το *stile ornamentale*, ο διακοσμητικός ρυθμός, περιλαμβάνει έργα στα οποία κυριαρχούν τα φανταστικά και απίθανα σχήματα, παραφορτωμένα με διακοσμητικά στοιχεία, που δείχνουν τον εμπορικό αλλά και τον *lussuoso* χαρακτήρα της πολιτείας, και ανήκουν στη βραχεία περίοδο 62-79

μ.χ., κατά την οποία ανοικοδομήθηκαν τα ερείπια του σεισμού. Τη διακόσμηση των τοιχογραφιών συμπληρώνει η διακόσμηση των δαπέδων, με τα πολύχρωμα μωσαϊκά, σε σχήματα γεωμετρικά με παραστάσεις και σκηνές παρμένες από τη φυσική ζωή, κυνήγια, ναυτικά θέματα κ.λπ., αλλά και από την ελληνική ιστορία και τη μυθολογία.

Η πολυχρωμία και τα εύθυμα και χαρωπά θέματα, ιδίως τα ερωτικά, άρεσαν πολύ στους κατοίκους της Πομπηίας. Στο μουσείο υπάρχει το *cabinetto segreto*, η μυστική αίθουσα, όπου φυλάσσεται μια μοναδική συλλογή ερωτικών και άσεμνων εικόνων και ειδωλίων.

Τα πολλά θέματα των τοιχογραφιών και των ψηφιδωτών, που είναι παρμένα από την ελληνική μυθολογία και την ελληνική ιστορία, που δείχνουν την επίδραση ή μάλλον την κυριαρχία του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής τέχνης στη ζωή της Πομπηίας. Και ασφαλώς οι καλλιτέχνες που τα έκαναν ήταν Έλληνες, που συνέχιζαν στην ξένη γη και την καλλιτεχνική παράδοση του κλασσικού ελληνικού πολιτισμού.

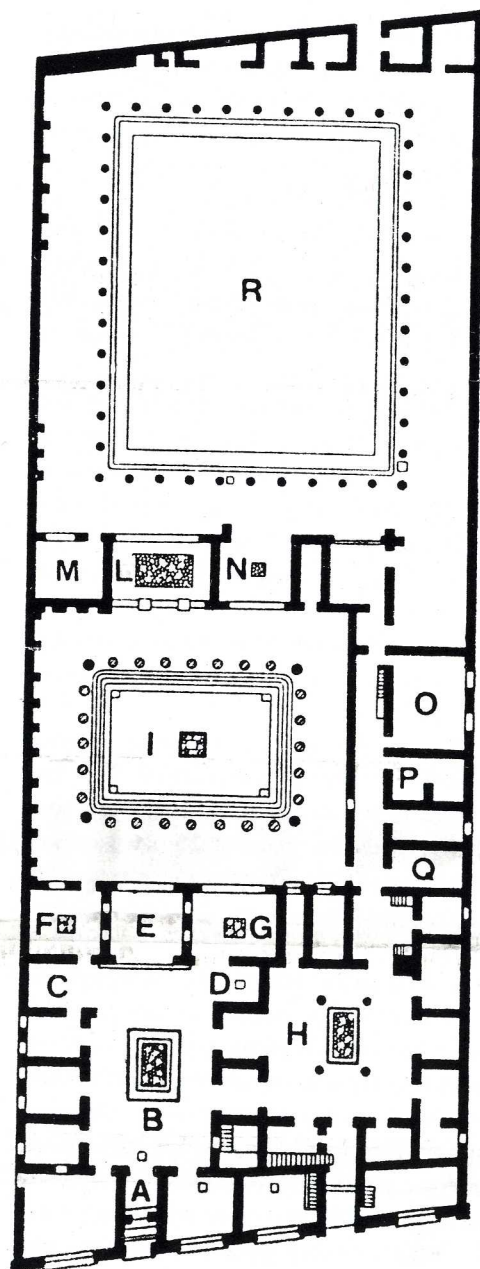
Τα σπίτια της Πομπηίας ήταν διόροφα. Μα πολλά είχαν και τρίτο όροφο αλλά από ξύλο και γι αυτό δεν σώθηκε τίποτε από τον όροφο αυτό.

Από τα σπουδαιότερα ιδιωτικά μέγαρα της Πομπηίας θα αναφέρω μόνο μερικά, που έχουν ιδιαίτερη σπουδαιότητα: **Το σπίτι του τραγικού ποιητή**, που πήρε το όνομα από μια απεικόνιση δραματικού ποιητή. Είχε αξιοθαύμαστες τοιχογραφίες ηρωισμού και μυθικού περιεχομένου. Στο μωσαϊκό δάπεδο της εισόδου εικονίζονταν ένας σκύλος με την επογραφή: *cave canem*, δηλαδή πρόσεχε το σκύλο.

Το σπίτι του Πάνσα, από τα μεγαλύτερα, που καταλάμβανε ένα ολόκληρο τετράγωνο, με 24 δωμάτια και πολλά μαγαζιά από τις πλευρές των δρόμων, και ένα τεράστιο κήπο.

Το σπίτι του χειρουργού, που πήρε το όνομα αυτό από το πλήθος των χειρουργικών εργαλείων που βρέθηκαν σ' αυτό, πολύτιμα για τη μελέτη της χειρουργικής σ' εκείνη την εποχή.

Το σπίτι της Άγκυρας, που πήρε το όνομα από μια άγκυρα ζωγραφισμένη σε μωσαϊκό στην είσοδο. Φαίνεται να ανήκε σε κανένα ναυτικό, γιατί και τα θέματα των τοιχογραφιών του είναι όλα

Εικ. 13: Το σπίτι του Φαύνου. Κάτοψη

- A** Vestibolo
Βεστιάριον
- B** Atrio άτριον,
αίθριον
- C D** Due ali δύο χώροι
με μωσαϊκά με
πολύτιμα
εμβλήματα
- E** Tablino αρχείο
- F G** Stanze Tricliniari
δωμάτια τρικλίνα
- H** Atrio secundario
δευτερεύον άτριον
με 4 κολώνες
- I** Peristilio περιστύλιο
με 28 κίονες ιωνικού
ρυθμού και στο
κέντρο μια γούρνα
και κρήνη
- L** Exedra Μια εξέδρα
στο πάτωμα της
οποίας είναι το
μωσαϊκό που
εικονίζει τη μάχη
του Μεγάλου
Αλεξάνδρου και του
Δαρίου το 331 στη
μάχη εις την Ισσόν.
- M N** Due sale tricliniari
Δυό αίθουσες
τρικλινες. Στην
αριστερά μωσαϊκό
παριστάνει που
επιτίσε πάνθηρα
- R** Peristilio piu ampio
Περιστύλιο
μεγαλύτερο με
κίονες δωρικού
ρυθμού, που
περικλείει
ευρύχωρο κήπο

Εικ. 14: Το σπίτι του Φαύνου (σάτυρος)

θαλασσινά, με δελφίνια, ψαράδες και τα παρόμοια.

Το σπίτι του Μελέαγρου με μεγαλοπρεπέστατο περιστύλιο και μεγάλη δεξαμενή. Πήρε το όνομα από τοιχογραφία που παριστάνει το γνωστό ήρωα της Αιτωλίας Μελέαγρο και την Αταλάντη.

Το σπίτι του Κάστορα και Πολυδεύκη με τοιχογραφίες που παριστάνουν το Μίνωα και τη Σκύλλα – την κόρη του βασιλιά των Μεγαρέων που τον ερωτεύτηκε – τη γέννηση του Άδωνη, τον Απόλλωνα και τη Δάφνη, το Σειληνό, τη Νύμφη και το Βάκχο σε παιδική ηλικία κλπ., θέματα παρμένα όλα από την ελληνική μυθολογία.

Το σπίτι του Φαύνου. Το όνομα του οφείλεται σ ένα θαυμάσιο χάλκινο άγαλμα του ορχουμένου σάτυρου Φαύνου, που ήταν τοποθετημένο στο impluvium. Το σπίτι αυτό έχει μεγάλη επίδραση από την ελληνική αρχιτεκτονική. Απ' αυτό προέρχονται πολλά θαυμάσια μωσαϊκά, ένα από τα οποία παριστάνει την εν Ισώ μάχη του Μεγάλου Αλεξάνδρου με το Δαρείο. Η γνωστή εικόνα που βλέπομε στα διδακτικά βιβλία της Ελληνικής Ιστορίας είναι αντίγραφο από αυτό το μωσαϊκό.

Το σπίτι του Λαβυρίνθου. Κι αυτό οφείλει το όνομά του σε ένα

Εικ. 15: Το μέγαρο των πλουσίων εμπόρων Βεττίων, από τα πολυτελέστερα της Πομπηίας με ενδιαφέρουσες τοιχογραφίες από την ελληνική Μυθολογία.

μωσαϊκό στο πάτωμα, που παριστάνει το μύθο του Θησέα και του Μινωταύρου στο Λαβύρινθο.

Ο οίκος των χρυσών ερωτιδέων – degli Amorini dorati – του Gneo Porreo Abito, με το ραφινάτο γούστο του, με θαυμάσιες τοιχογραφίες της Λήδας με τον κύκνο, του Ναρκίσσου, του Ερμή ιπτάμενου, του Πάρη και της Ελένης στη Σπάρτη, του Αχιλλέα, της Βρισηίδας, και του Πατρόκλου, του Ιάσονα και Πελία κ.λπ. κ.λπ. Οι τοίχοι μιας κρεδατοκάμερας με δυο κρεβάτια ήταν στολισμένοι με γυάλινους πίνακες, που παρίσταναν φτερωτούς ερωτιδείς πάνω σε χρυσά ελάσματα.

Ο οίκος των Βεττίων, Domus Vettiorum, από τα πολυτελέστερα σπίτια της Πόλης των τελευταίων χρόνων. Ανήκε στους πλούσιους εμπόρους Aulo Vettio Restituto και Aulo Vettio Conviva. Η σπουδαιότητά του οφείλεται στον πλουσιότατο ζωγραφικό διάκοσμο των τελευταίων χρόνων. Από τις τοιχογραφίες του οίκου αυτού – δημοσιεύονται εδώ μερικές – από τα πιο ενδιαφέροντα θέματα. Ο οίκος των Βεττίων είχε τις περισσότερες κρήνες και αναδρυτήρια.

Εικ. 16: Σκηνές από τη μεγάλη τοιχογραφία του οίκου των Βεττίων, των τελευταίων χρόνων της Πομπηίας.

Αλλά θα χρειαζόταν ώρες πολλές για να αναφέρουμε έστω μόνο τα πιο σπουδαία μέγαρα της Πομπηίας. Θα περιοριστώ μονάχα να αναφέρω ακόμη τη **Βίλλα των Μυστηρίων**, που δρισκόταν έξω από τον περίβολο του τείχους, στη ΒΔ πλευρά της πόλης.

Πρόκειται για την πιο περίφημη έπαυλη της Πομπηίας, όχι μόνο για την αρχιτεκτονική της μα κυρίως για τις τοιχογραφίες που την κοσμούν.

Η Βίλλα των Μυστηρίων ήταν ένα μεγαλοπρεπέστατο τετράπλευρο οικοδόμημα που ανήκε σε πατρίκιους, ή μάλλον σε καμιά πλούσια donna της Πομπηίας, ιέρειας και λειτουργού των **Ορφικών Μυστηρίων**, και γι αυτό θέλησε να απεικονίσει τις σκηνές τους στο μέγαρό της, για να τις βλέπει μπροστά της κάθε μέρα.

Στους τρεις τοίχους μιας μεγάλης αίθουσας της Βίλλας των Μυστηρίων, διαστάσεων 5X7 μ. με μαρμάρινο πάτωμα, είναι ζωγραφισμένη από ντόπιο ζωγράφο, τον 1 αιώνα π.Χ., σε υπερφυσικό μέγεθος, με χρώματα ζωηρά, σε φόντο κόκκινο, στο *stile architettuale*, μια τοιχογραφία με 29 παραστάσεις, διαστάσεων 17X3 μ., η πιο μεγαλειώδης ζωγραφική σύνθεση της αρχαιότητας,

Εικ. 17: Η θεά του κηνηγίου Άρτεμις, προσφέρει στο δωμό την ιερή έλαφο για θυσία.

που διασώθηκε. Γύρω από την τοιχογραφία αυτή και τη σημασία της έχουν γίνει πολλές συζητήσεις. Πρόκειται για παραστάσεις, που αναφέρονται στα Ορφικά Μυστήρια. Πάνω στην τοιχογραφία αυτή, που αναπτύσσεται σαν κινηματογραφική ταινία στους τρεις τοίχους της αίθουσας, εκτυλίσσεται μια ιεροτελεστία, μια μυστηριακή τελετουργία. Όλες οι μορφές που εικονίζονται σ' αυτήν έχουν ελληνική περιβολή και γενικά στην τεχνοτροπία υπενθυμίζουν την αττική τέχνη του 5. αιώνα π.Χ.

Αναφέρεται στη μύηση μιας νέας ιέρειας στα Ορφικά Μυστήρια, η οποία παριστάνεται και στα 29 συμπλέγματα.

Η υπό μύηση παίρνει το μυστικό πέπλο της μνήσεως, βοηθούμενη από μια θεράπαινα και δύο φτερωτούς δαίμονες, που ένας απ αυτούς κρατά μπροστά της ένα καθρέπτη.

Αφού φορέσει τον πέπλο, οπότε γίνεται νύφη του Διονύσου, προχωρεί σε μια ιέρεια, που κάθεται, ενώ ένας δαίμονας διαβάζει προσευχές από ένα πάπυρο. Ακολούθως η μυουμένη παίρνει μέρος σε κοινό μυστικό δείπνο, που λέγεται αγάπη, όπως λεγόταν κατά τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες οι συνεστιάσεις των Χριστιανών.

Εικ. 19: Η πιο συνηθισμένη εικόνα του Βεζουβίου.

σύμφωνα με το γούστο της εποχής. Πολλές και ωραίες τοιχογραφίες ανήκουν σ αυτή την περίοδο.

Ο σεισμός του 62 ήταν ένας κακός προάγγελος μιας τρομερής καταστροφής. Η όμορφη και γελαστή περιοχή της Καμπανίας, απ' όλη την ηπειρωτική Ευρώπη είναι η πιο σεισμοπαθής και ηφαιστειογενής. Ο Γκαίτε έγραφε σ' ένα γράμμα του το 1787 από τη Νεάπολη:

*Sotto il cielo più puro
il suolo più insicuro.*

δηλαδή:

*Κάτω από τον πιο καθαρό ουρανό
το πιο ασταθές έδαφος.*

Η Καμπανία αποτελούσε ένα κομμάτι, το βορειότερο, της Μεγάλης Ελλάδας, όπου έζησαν πολλοί σοφοί Έλληνες της αρχαιότητας. Γι αυτό είναι συνδεδεμένη με την ελληνική μυθολογία και πολλοί μύθοι αναφέρονται στην περιοχή αυτή. Κατά τη μυθολογία, το θέατρο της μάχης των Θεών του Ολύμου με τους Γίγαντες υπήρξε το πεδίο της Φλέγρας. Το πεδίο αυτό τοποθετεί-

ται σ' αυτή την περιοχή της Καμπανίας. Και η ονομασία αυτή διατηρείται και σήμερα εκεί. Μια ηφαιστειογενής έκταση δυτικά από τη Νάπολη λέγεται τώρα **Campi Flegrei**, δηλαδή Φλεγραία πεδία. Στην περιοχή αυτή σώζονται σήμερα οι περίβολοι των κρατήρων παλαιότατων ηφαιστειών του τέλους της πλειοκαίνου περιόδου, κατά τους γεωλόγους. Κατά την ίδια μυθολογία ο Εγκέλαδος, που λέγεται πως ήταν ο αρχηγός των Γιγάντων, καταπλακώθηκε κάτω από τη Σικελία. Όλοι αυτοί οι μύθοι βασίζονται στα γεωλογικά φαινόμενα που παρατήρησαν και οι αρχαίοι κάτοικοι των τόπων εκείνων. Η σειρά των ηφαιστειών της Αίτνας, του Βουλκάνο, του Στρούμπολι και του Βεζούβιου, οι άφθονες μεταλλικές θερμοπηγές, που είναι σπαρμένες στην περιοχή του κόλπου της Νεάπολης και τα λοιπά ηφαιστειογενή φαινόμενα έδωκαν αφορμή στη δημιουργία των μύθων αυτών της Γιγαντομαχίας. Η αδυναμία του ανθρώπου μπροστά στη φύση, ακούοντας το έδαφος να σείεται και να δρυνχάται κάτω από τα πόδια του και τα δυνά γύρω του να εκπέμπουν φωτιές και καυτές ύλες, επροσωποποίησε τις φυσικές αυτές δυνάμεις κι έπλασε τους θεούς, τους δαίμονες και ποικιλία φανταστικών όντων.

Στην περιοχή των **Campi Flegrei**, όπως και σε άλλες περιοχές της Ιταλίας, υπάρχουν και τα λεγόμενα *soffioni*. Η λέξη σημαίνει **φυσερό** μα στην προκειμένη περίπτωση χαρακτηρίζει μια πηγή υδρατμών, ένα ηφαίστειο που αντί λάβα δγάζει υδρατμούς με μεγάλη ατμοσφαιρική πίεση, που φθάνει τις 2-5 ατμόσφαιρες. Οι Ιταλοί κατόρθωσαν να δεσμεύσουν τους υδρατμούς αυτούς και να τους χρησιμοποιήσουν για την κίνηση μηχανών ηλεκτροπαραγωγής. Στην περιοχή της Τοσκάνης Larderello έχουν πριν από πολλά χρόνια εγκαταστήσει 7 συγκροτήματα, γεωθερμοηλεκτρικά όπως τα λένε, που χρησιμοποιούν κάθε ώρα 3.000.000 κυβικά μέτρα υδρατμούς, με την πίεση των 2-5 ατμοσφαιρών, το λεγόμενο **κόκκινο άνθρακα**, και παρήγαγαν το 1952 1.840.000.000 κιλοβατώρες.

Η ηφαιστειογενής περιοχή των **Campi Flegrei** με τους κρατήρες των σδησμένων σήμερα ηφαιστειών μοιάζει με σεληνιακό τοπίο. Μα το έδαφος, που αποτελείται από τις λάβες και τα λοιπά προϊόντα των ηφαιστειών, είναι γονιμότατο και η βλάστηση οργιάζει. Εδώ, η γη, η θάλασσα, ο ουρανός και τα έργα του ανθρώπου συνθέτουν ένα τοπίο εξαιρετικής και απαράμιλλης ωραιότητας.

Μα εκείνο που χαρακτηρίζει σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλο, την περιοχή αυτή της Καμπανίας, είναι ο Βεζούβιος.

Ο Βεζούβιος, ένα δίκωφο βουνό στη μέση της πεδιάδας της Καμπανίας, απομονωμένο από τη ραχοκοκκαλιά της ιταλικής Χερσονήσου, τα Απέννινα, είναι κι αυτός δημιούργημα, σε παλαιότερες εποχές, του θυμού του Εγκέλαδου, όπως και οι *Campi Flegrei*. Μα κι αυτός είχε λησμονήσει την καταγωγή του και είχε γίνει ένα ήσυχο και ήμερο βουνό σαν τα άλλα, με τις πλαγιές του σκεπασμένες από αδιαπέραστα δάση, με κοπάδια αγριοχοίρων, γιατί, ως φαίνεται, οι λάβες των ηφαιστειών έχουν σπουδαιότητες λιπαντικές ιδιότητες. Και αυτός ο κρατήρας του σθημένου ηφαιστείου ήταν σκεπασμένος με δάση. Τα κράσπεδα του βουνού ήταν και τότε, όπως και σήμερα, κατάφυτα από αμπέλια, που παράγουν το περίφημο κρασί, που οι Ιταλοί το έχουν ονομάσει *Lagime Crisi*, δηλαδή τα δάκρυα του Χριστού.

Στην αρχαιότητα το ηφαίστειο είχε ένα μονάχο κώνο, το λεγόμενο σήμερα *Somma* που η κορυφή του *Nasone* έχει ύψος 1132 μ. Μια τρομερή έκρηξη σε παμπάλαια εποχή ξεκοίλιασε το βουνό αυτό και άνοιξε στη νότια πλευρά του ένα τεράστιο καινούργιο κρατήρα, που με τη λάβα και τις άλλες ύλες που εξέπεμπε το ηφαίστειο δημιούργησε το νέο κώνο, τον καθ' αυτό Βεζούβιο, που έχει σήμερα ύψος 1270 μ., δηλαδή είναι ψηλότερος από το *Somma* κατά 138 μ. Ανάμεσα στις δυο κορυφές σχηματίζεται σήμερα μια κοιλάδα που την λένε *valle dell' Inferno* δηλαδή Κοιλάδα της Κόλασης.

Ο Βεζούβιος δεν έχει πάντα το ίδιο ύψος. Μέχρι το 1906 είχε ύψος 1336 μ. Μα ο μεγάλος παροξυσμός του έτους εκείνου έφαιε 66 μ. και το ύψος του μειώθηκε σε 1270 μ., όπως είπα παραπάνω. Ο κρατήρας του κώνου του *Somma* έχει περιφέρεια 11 χιλιόμετρα, ενώ η περιφέρεια του κρατήρα του Βεζούβιου είναι μόνο 1.1/2 χιλιόμετρο.

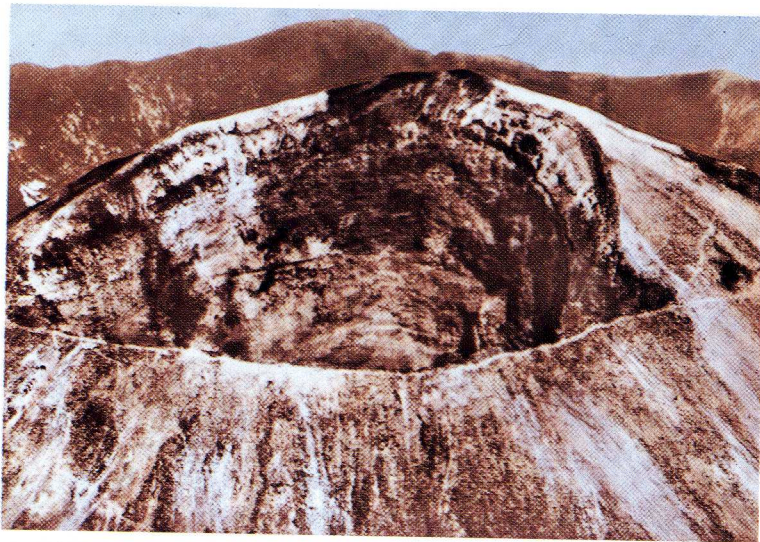
Γύρω στο Βεζούβιο και κυρίως από τη νότια και τη ΝΔ πλευρά του ανθούσαν, κατά την περίοδο της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, τρεις πόλεις: Η Πομπηία, το Ηράκλειο και οι Στάβιες. Οι Ιταλοί τις λένε σήμερα *Pompei*, *Ercolano*, *Stabia*. Κατά περίεργη σύμπτωση υπάρχουν σήμερα στην Κρήτη, και πιθανόν να υπήρχαν και την εποχή εκείνη που η Κρήτη αποτελούσε ρωμαϊκή επαρχία, πόλεις

και κωμοπόλεις με τα ίδια ονόματα: Ηράκλειο, Πόμπια και Στάβιες της Μεσαράς. Δεν ξέρομε πια ιστορική σχέση να συνδέει τις Κρητικές με τις ανθούσες τότε Ιταλικές πολιτείες.

Το καλοκαίρι του 79 μ.Χ. οι κάτοικοι της Πομπηίας αμέριμνοι περνούσαν τις ζεστές μέρες του Αυγούστου, άλλοι με τις δουλειές τους, άλλοι με τις διασκέδασεις τους στις θέρμες, ίσως και στα θέατρα και τα αμφιθέατρα, παρακολουθώντας τα απαίσια αγωνίσματα των μονομάχων και την κατασπάρραξη Χριστιανών μαρτύρων, για να ικανοποιήσουν τα απάνθρωπα και θηριώδη συναισθήματα, που είχε δημιουργήσει στον όχλο το σύστημα της κοινωνικής ζωής εκείνης της εποχής.

Στις 24 του αυγούστου, μια μετά το μεσημέρι, οι κάτοικοι της Πομπηίας που βρισκόταν έξω παρατήρησαν έντρομοι στην κορυφή του ήσυχου ως τότε Βεζούδιου, μια στήλη καπνού σε σχήμα μιας γιγάντιας κουκουναριάς, με κορμό μαύρο και κλάδους φλογερούς, σε ύψος χιλιάδων μέτρων. Ο χρωματισμός της τεράστιας εκείνης φωτιάς άλλαξε από στιγμή σε στιγμή και άλλοτε ήταν λαμπερός, άλλοτε κοκκινόμαυρος και άλλοτε εκτυφλωτικό φως θάμπωνε κι αυτό το φως του καλοκαιριάτικου ήλιου τη μεσημβρινή εκείνη ώρα και ετύφλωνε τα έκπληκτα και τρομαγμένα μάτια εκείνων που έζησαν τις φοδερές αυτές στιγμές. Ταυτόχρονα η γη χόρευε ένα τρελό χορό κάτω από τα πόδια τους. Τα μέγαρα έτριζαν, τα αγάλματα των θεών κρημνιζόταν από τις δάσεις των και γινόταν συντρίμμια. Το φλογερό σύννεφο άπλωνε τη θαμπερή σκιά του στη γύρω περιοχή και σκέπαζε τα πάντα. Καλοκαιρινή μέρα, μεσημέρι, και γίνεται νύχτα με πηχτό σκοτάδι, που το φώτιζαν οι φλεγόμενες πέτρες, οι Lapilli, που έπεφταν συνεχώς μαζί με το χειμαρρο καυτής τέφρας, στην καταρρέουσα πολιτεία, που χόρευε ολόκληρη από το συνεχή σεισμό, και στα κεφάλια του αποσβολωμένου πλήθους. Η συντέλεια του κόσμου!

Θρήνοι, βλαστήμιες, προσευχές, κραυγές συμπληρώνουν την απαίσια εικόνα, που κι αυτός ο Dante θα δυσκολευόταν να περιγράψει. Οι άνθρωποι αλλόφρονες δεν ξέρουν που βρίσκονται και τι κάνουν. Η σκέψη, ο νους είχε πάψει να δουλεύει. Μόνο το ένστικτο της αυτοσυντήρησης οδηγεί τους πάντας. Πατρίκιοι, πλούσιοι, φτωχοί, δούλοι, όλοι ίσοι μπροστά στην κοινή καταστροφή. Ο

Εικ. 20: Η έκρηξη του 1944

καθένας κοιτάζει να σώσει τον εαυτό του. Τα αξιώματα και οι κοινωνικές τάξεις ισοπεδώθηκαν. Άλλοι τρέχουν στα σπίτια τους για να πάρουν ό,τι μπορέσουν και να φύγουν απ' αυτή την κόλαση. Άλλοι στέκουν κάτω από τις στοές και τα περιστύλια των ναών, για να προφυλαχτούν από τις πέτρες και την τέφρα, που τρέχει συνεχώς σαν ποτάμι πάνω από τα κεφάλια τους. Άλλοι κρύβονται μέσα στα μέγαρά τους ή στα υπόγειά τους, νομίζοντας πως θα σωθούν εκεί. Είναι εκείνοι που δρέθηκαν απανθρακωμένοι, ύστερα από τόσους αιώνες και είναι εκτεθειμένοι τώρα στις διτρίνες των μουσείων, για να μας δείξουν, με την έκφραση του προσώπου των, τον τρόπο και την αγωνία εκείνου που αντικρίζει μπροστά του ένα τέτοιο φριχτό θάνατο. Άλλοι πήγαιναν προς την θάλασσα για να σωθούν στα πλεύμενα κι άλλοι που πήγαν γυρίζουν πίσω, μη ξέροντας τι κάνουν.

Το σύννεφο όσο περνούσε η ώρα συμπυκνώνεται, γίνεται μια μάζα αδιαπέραστη. Το σκοτάδι δεν έμοιαζε με το σκοτάδι της νύχτας μα με το πηχτό σκοτάδι ενός θαλάμου τέλεια σκοτεινού. Κι όσο γινόταν πιο πηχτό τόσο γινόταν πιο φριχτές και πιο φωτεινές οι ουρανομήκεις και ποικιλόχρωμες φλόγες, που ξερνούσε ο

Βεζουβίος, οι οποίες σχημάτιζαν περίεργα σχήματα. Άλλοτε φαινόταν σαν πελώρια ερπετά, άλλοτε σαν δαίμονες που έδγαιναν κατευθείαν από τα τάρταρα του άδη. Οι υπόγειοι κρότοι και ο συριγμός που έκαναν τα αέρια, που έδγαιναν από τις σχισμές του οργισμένου βουνού, και η βοή της ταραγμένης θάλασσας μεγάλωναν τον τρόμο και την απελπισία.

Πελώριες πέτρες συγκρούονταν στον αέρα και σκορπούσαν σε άπειρα φλεγόμενα κομμάτια, που έδαναν φωτιά σε ό,τι εύφλεκτο συναντούσαν. Τα δάση και οι αμπελώνες με τα σταφύλια τους ώριμα για τον τρυγητό, εκαιόταν, προσθέτοντας στις φλόγες του ηφαιστείου τις δικές τους φλόγες.

Ο αέρας έχει πια κορεσθεί από αέρια, καπνούς και τέφρα και πολλοί πέφτουν και πεθαίνουν από ασφυξία.

Οι λίγοι Χριστιανοί της Πομπηίας, που είχαν ακούσει για το τέλος του κόσμου και τη Δευτέρα Παρουσία, πίστεψαν πως έφτασε η μέρα εκείνη της Κρίσης. Πραγματικά η περιγραφή της έκρηξης του Βεζουβίου και η καταστροφή της Πομπηίας μοιάζει καταπληκτικά με την περιγραφή της Δευτέρας Παρουσίας, που περιγράφει ο Ιωάννης στην Αποκάλυψή του. Κατά τον Ειρηναίο η Αποκάλυψη γράφτηκε από τον Ιωάννη στην Πάτμο, όπου τον είχε εξωρίσει ο αυτοκράτορας Δομιτιανός, στο τέλος της βασιλείας του, γύρω στο 95 μ.Χ., δηλαδή 16 χρόνια ύστερα από την έκρηξη του Βεζουβίου, την οποία ασφαλώς, σαν κοσμοϊστορικό γεγονός, θα είχε πληροφορηθεί και ο Ιωάννης.

Στο “Όραμα των επτά Σαλπίγγων”, κεφάλαιο 9, παράγρ. 1 ο Ιωάννης λέει:

“Και είδον αστέρα να πίπτει εξ ουρανού εις την γην, και εδόθη εις αυτόν το κλειδί και η άδεια να ανοίξη το φρέαρ του σκοτεινού ταρτάρου εις το οποίον ήσαν κλειδωμένοι οι δαίμονες. Και ήνοιξε το φρέαρ του ταρτάρου και ανέδη από το φρέαρ καπνός, ως καπνός μεγάλης καμίνου καιωμένης και εσκοτίσθη ο ήλιος και ο αέρας από τον καπνό του φρέατος. Και έγινε χάλαζα και πυρ και ερρίφθησαν εις την γην. Και από την θεομηνίαν αυτήν κατεκάη ολόκληρον το πράσινον χόρτον και εξηράνθη.

Το πιο διάσημο θύμα της καταστροφής εκείνης υπήρξε ο φυ-

οικός Πλίνιος ο Πρεσβύτερος. Τότε ήταν διοικητής του ρωμαϊκού στόλου, που ναυλοχούσε στο Μιζένο ακρωτήριο, στον κόλπο της Νεάπολης, και από εκεί είδε την έκρηξη και θέλησε να πάει επί τόπου να παρατηρήσει, σαν φυσικός, το φαινόμενο. Αλλά τα θαλάσσια κύματα που σήκωσαν οι σεισμοί τον εμπόδισαν να προσορμίστει στην πλησιέστερη προς το Βεζούδιο ακτή του Ηρακλείου και αναγκάστηκε να αποβιβάσθει στις Στάδιες, 7-8 χλμ. νοτιότερα από την Πομπηία. Αλλά το νέφος της τέφρας και τα αέρια είχαν σκεπάσει και τις Στάδιες και ο Πλίνιος προσπάθησε να γυρίσει πίσω και να σωθεί φεύγοντας με τα πλοία του. Δεν πρόφθασε όμως, γιατί στο μεταξύ απέθανε στο ύπαιθρο από ασφυξία. Ο ανεψιός του Πλίνιος ο Νεώτερος, σε μια σπουδαία επιστολή που έστειλε στο λατίνο ιστορικό Τάκιτο, περιέγραψε λεπτομερώς το δραματικό γεγονός, και ενδιαφέρει, νομίζω, να μεταφέρουμε εδώ ένα μέρος της, γιατί είναι η πιο αυθεντική περιγραφή του από αυτόπτη μάρτυρα. Λέει, λοιπόν, ο Πλίνιος στην επιστολή του:

“Την έννατη ημέρα πριν από τις καλένδες του Σεπτεμβρίου (δηλαδή στις 24 Αυγούστου) την 7η περίπου ώρα της ημέρας (δηλαδή στη 1 μετά μεσημβρία) η μητέρα μου τον ειδοποιεί, ότι εφαινόταν στον ορίζοντα ένα σύννεφο περίεργο και στο μέγεθος και στη θέα του. Είχε κάνει ένα κρύο μπάνιο, έφαγε κι έπειτα είχε πλαγιάσει μελετώντας. Εζήτησε κι έβαλε τα υποδήματά του και θγήκε σε μέρος, από όπου μπορούσε να παρατηρεί καλά το φαινόμενο. Ένα σύννεφο υψώνονταν – μα εκείνος που το κοίταξε από μακριά δεν μπορούσε να διακρίνει από ποιο δουνό. (αργότερα έγινε γνωστό πως ήταν από το Βεζούδιο) –. Τη θέα του και το σχήμα του κανένα δέντρο δεν μπόρεσε ποτέ να παραστήσει καλύτερα από μια κουνουναριά. Πραγματικά αφού ψήλωσε σαν ένας μακρύτατος κορμός, άνοιγε σε πολλούς κλάδους, γιατί, νομίζω, πως αρχικά το έσπρωξε ένα δυνατό φύσημα του ανέμου. Έπειτα, αφού έπαψε το φύσημα, άρχισε να απλώνεται πότε ολόλευκο, πότε λερωμένο και λεκιασμένο, γιατί είχε σηκώνει χώματα και στάχτη. Αυτό φάνηκε σ’ εκείνο, που ήταν σοφότατος, φαινόμενο πολύ ενδιαφέρον, που άξιζε να το παρακολουθήσει από κοντά, και διατάσσει να αρματώσουν μια liburnicus, (είδος γρήγορης δάρκας). Όταν έδγαινε από το σπίτι πήρε ένα σημείωμα από τη Rectina, την κόρη του Tasco, που ήταν τρομαγμένη από τον κίνδυ-

νο που πλησίαζε (γιατί η δίλλα της θρυσκόταν κάτω από το Βεζούδιο και δεν μπορούσε να φύγει παρά μόνο με πλοίο). Τον παρακαλούσε να την σώσει από τη συμφορά. Διάταξε να αποπλεύσουν οι τετραήρεις κι ανεβαίνει σ' αυτές, για να δώσει βοήθεια όχι μόνο στη Rectina μα και σε πολλούς άλλους, γιατί η τερπνή παραλία ήταν γεμάτη κόσμο. Και σπεύδει προς το μέρος απ' όπου οι άλλοι έφενγαν, με καθορισμένη πορεία, κυδερνώντας σταθερά το τιμόνι, ελεύθερος από κάθε φόβο, που προκαλούσαν τα γεγονότα της καταστροφής εκείνης, και τα φαινόμενα που είχε δει. Ήδη η τέφρα έπεφτε πάνω στα πλοία, πιο ξεστή και πυκνή όσο προχωρούσαν, και ελαφρόπετρες και μαύρες πέτρες που έκαιαν και σπούσαν από τη φωτιά. Μια ύφαλος απρόδλεπτη και το γκρέμισμα του θουνού εμπόδιζαν να πλησιάσουν στην παραλία. Για μια στιγμή δίστασε και σκέφτηκε να γυρίσει πίσω, μα είτε αμέσως στον τιμονιέρη να προχωρήσει. Η τύχη βοηθά τους δυνατούς. Οδήγησε το πλοίο στο κτήμα του φίλου Πομπηνιανού. Το κτήμα αυτό θρυσκόταν στη μέση του κόλπου (δηλαδή κοντά στην Πομπηία). Εκεί, παρ' όλο που ο κίνδυνος δεν ήταν άμεσος ήταν σοβαρός και επικείμενος. Και ο Πομπηνιανός είχε φορτώσει την οικοσκευή του στα πλοία, που ήταν έτοιμα να φύγουν, όταν θα έπεφτε ο άνεμος, που είχε σηκωθεί. Όταν έφθασε ο θεός μου εκεί με ευνοϊκότατο άνεμο, αγκάλιασε το φίλο του (τον Πομπηνιανό), που έτρεμε. Τον ενθάρρυνε και τον συμβούλεψε. Και για να του μετριάσει το φόβο με το παράδειγμά του διάταξε να του ετομάσουν μπάνιο. Αφού έκαμε το μπάνιο ξαπλώθηκε για γεύμα, ευχαριστημένος ή προσποιούμενος τον ευχαριστημένο.

Στο μεταξύ σε πολλά σημεία στην κορυφή του Βεζούδιου φαινόταν πυρκαγιές με πελώριες φλόγες, που η λάμψη τους μεγάλωνε στο βαθύ σκοτάδι. Εκείνος, για να εμψυχώσει τους φίλους, επαναλάμβανε, ότι καιόταν τα χωριά, γιατί οι κατοικοί τους τα εγκαταλείψαν κι άφησαν αναμμένα τα τζάκια τους. Έπειτα πλάγιασε και κοιμήθηκε σ' αλήθεια. Μα η επιφάνεια του εδάφους απ' όπου έμπαιναν στην κάμαρά του, ήταν τόσο υψωμένη από την τέφρα, ανακατωμένη με τις ελαφρόπετρες, ώστε κάθε παραπέρα παραμονή στην κρεβατοκάμαρά του θα του δυσκόλευε την έξοδο. Ξύπνησε και βγήκε έξω, και πήγε στον Πομπηνιανό και τους άλλους που ξαγρυπνούσαν. Έκαμαν κονσούλτο αν έπρεπε να μείνουν μέσα στο σπίτι ή να θγουν έξω, αφού οι στέγες τράνταζαν από τους συχνούς και δυνατούς σεισμούς,

και είχαν φύγει σχεδόν από τις θέσεις τους, και φαίνονταν σαν να χόρευαν, πηγαίνοντας εδώ και εκεί. Αντίθετα στο ύπαιθρο φοβόταν τη δροχή της ελαφρόπετρας, που ήταν πυρακτωμένη. Συγκρίνοντας τους δυο κινδύνους προτίμησαν να φύγουν. Σκέπασαν τα κεφάλια τους με μαξελάρια, δένοντάς τα για να προφυλαχτούν. Την ώρα αυτή αλλού ήταν μέρα, μα εκεί ήταν η πιο σκοτεινή νύχτα, που τη διασχίζουν όμως πυρσοί και φωτιές διάφορες. Αποφάσισαν να πάνε στην παραλία, για να δουν από κοντά τι θα τους επέτρεπε η θάλασσα να κάμουν για να σωθούν, η οποία όμως ήταν ταραγμένη και εχθρική. Εκεί, αφού ξάπλωσε σε μια κονδέρτα ζήτησε και ήπιε κάμποσες φορές κρύο νερό. Έπειτα οι φλόγες και μυρωδιά που έδραζε το θειάφι, τους ανάγκασαν να φύγουν και τον παρακινούν να σηκωθεί. Εκείνος στηρίχτηκε σε δυο υπηρέτες και σηκώθηκε, μα αμέσως ξανάπεσε... Την Τρίτη μέρα, όταν ξημέρωσε, το πτώμα του δρέθηκε άθικτο, ακέραιο και σκεπασμένο όπως ήταν. Η όψη του έμοιαζε περισσότερο με άνθρωπο που κοιμότανε παρά με νεκρό”.

Ο θάνατος του Πλίνιου, σε ηλικία 56 ετών, υπήρξε μια μεγάλη απώλεια για την επιστήμη. Αν ζούσε ήταν ο μόνος, σαν φυσικός που ήταν, που μπορούσε να περιγράψει την έκρηξη με τις επιστημονικές παρατηρήσεις του.

Αλλά και η περιγραφή του ανεψιού του, ο οποίος ήταν τότε 17 ετών και ακολουθούσε το θείο του, και συνεπώς παρακολούθησε ο ίδιος το τρομερό φαινόμενο, είναι αρκετά διαφωτιστική και ακριβής, γιατί όλα τα φαινόμενα που περιγράφει, το σχήμα του πεύκου του σύννεφου, που είναι το ίδιο με το σχήμα του μανιταριού, που σχηματίζει η έκρηξη της ατομικής δόμβας, οι συνεχείς σεισμοί, οι φλόγες, η δροχή της τέφρας, τα δηλητηριώδη αέρια κ.λπ. διαπιστώνονται από τη σημερινή επιστήμη.

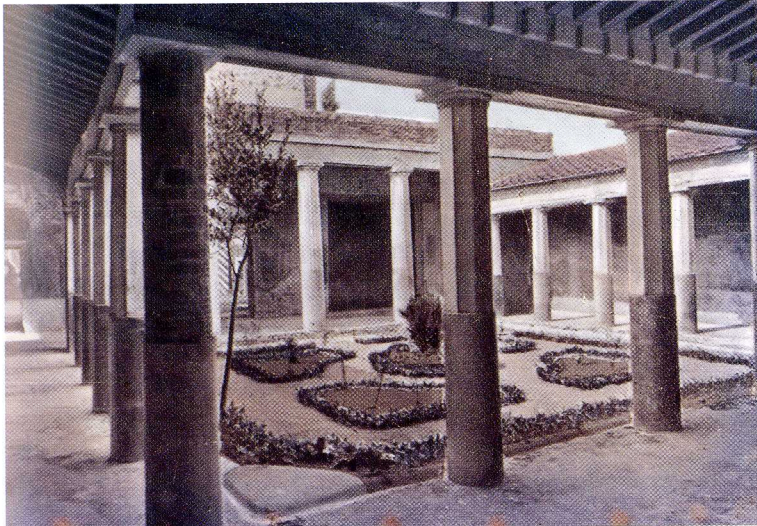
Δεν ξέρει κανείς πόσες μέρες συνεχιζόταν η πρωτάκουστη εκείνη καταστροφή του Βεζουβίου, που με την τέφρα και τις ελαφρόπετρες σκέπασε την Πομπηία και τη Stabia, και όλους τους κατοικημένους χώρους που βρισκόταν στην περιοχή του προς Νότο και Ανατολή και με χείμαρρους λάβας και λάσπης έπνιξε το Ηράκλειο και τους άλλους κατοικημένους χώρους που βρισκόταν νοτιοδυτικά του. Η λάβα στάθηκε σε ύψος 12-25 μέτρα, στο Ηράκλειο. Στην Πομπηία και στη Στάμπια η τέφρα και οι πέτρες έφτασαν σε ύψος 5-7 μ. Έτσι χάθηκε κάθε ίχνος της. Και μόνο το

1600, σκάδοντας μια τάφρο ενός υδραγωγείου, αποκαλύφθηκαν τα ερείπιά της. Αλλά μόνο το 1748 άρχισαν τις ανασκαφές, οι οποίες συνεχίζονται. Σήμερα έχουν ανασκαφεί τα 3/5 της πολιτείας.

Η επίσκεψη των ερειπίων μπορεί να γίνει ολόκληρη την ημέρα. Αλλά το καλοκαίρι μπορεί να γίνει και τη νύχτα. Γιατί ορισμένοι δρόμοι είναι ηλεκτροφωτισμένοι. Για να δει κανείς τα πιο ενδιαφέροντα χρειάζεται πάνω από 5 ώρες, ακολουθώντας ορισμένα δρομολόγια.

Αυτή ήταν η Πομπηία, η πλούσια κι ευτυχισμένη πολιτεία της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, που ένα τρομερό αλλά φυσικό φαινόμενο δεν χρειάστηκε παρά λίγες ώρες για να την εξαφανίσει από το πρόσωπο της γης κυριολεκτικά, σκεπάζοντάς την με παχύτατο στρώμα καυτής στάκτης και σθώνοντας κάθε ίχνος ζωής. Έτσι σαν να κλείστηκε μέσα σ' ένα κουτί κονσόρδας, όπως δρέθηκε κείνη την ώρα, και φυλάχτηκε άθικτη στην αποθήκη των αιώνων και τέλος ανοίχτηκε με μεγάλη προσοχή και επιτηδειότητα από τους αρχαιολόγους, για να δείξουν στον έκπληκτο επισκέπτη της μια ολοζώντανη σελίδα της ιστορίας του ανθρώπου των πρώτων χρόνων του Χριστιανισμού!

Ηράκλειο Νοέμβριος 1965

Εικ. 21: Το σπίτι των αργυρών γάμων

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

*Το θέμα του διδλίου αυτού έγινε διάλεξη, στην αίθουσα “Θεοτοκό-
πουλος” της Λέσχης Ηρακλείου, στις 15 του Δεκέμβρη 1965, με την
προβολή 120 έγχρωμων εικόνων, που συμπλήρωναν, ως κινηματογρα-
φική ταινία το κείμενο της ομιλίας.*

*Από τις εικόνες αυτές επέλεξα τις δημοσιευόμενες εδώ, για να βοη-
θήσουν την κατανόηση των σπουδαιότερων σημείων του κεμένου.*

